ский взрыв" 20–30-ых гг.: поэтические переводы в Украине и за рубежом; 2) послевоенная советская эпоха: влияние идеологии и сопротивление ей.

Ключевые слова: *художественный перевод, литературные контакты, личность переводчика, доместикация, рецепция.*

M. Ivanytska, PhD in Philology, associate prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv

German-ukrainian literary translation: from Franko to Stus

The article studies the roles of translators within the main periods of the history of Ukrainian-German translation: 1) late 19th to early 20th century: Ivan Franko, Lesya Ukrainka, "Pleyada"; 2) "Poetic burst" of the twenties – thirties: translations in the Ukraine and abroad; 3) Soviet postwar era: influence of ideology und resistance

Key words: *literary translation, literary contacts, translator's personality, domestication, reception*

УДК 81'373/'37:340.113:81'25

Д. Касяненко, канд. філол. наук, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПРОЦЕСИ В ТЕРМІНОЛОГІЇ ПРАВОВОГО ЄВРОЛЕКТУ ТА ЇХНЄ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

У статті досліджено лексико-семантичні особливості творення термінів правового євролекту та специфіку їх перекладу різними цільовими мовами.

Ключові слова: *правовий євролект, переклад правничих термінів євролекту, переклад юридичних текстів ЄС.*

Переклад в Європейському Союзі та за його межами набуває сьогодні особливого статусу у зв'язку з поступовою інтеграцією національних правових систем у європейський правовий простір і актуалізує проблему перекладності термінів-реалій нової легіслативної культури. У контексті багатомовної політики ЄС переклад є одним із основних шляхів поповнення терміносистеми європейського права – "правового євролекту" [1, 88].

Аналіз фахової літератури виявив динамічність досліджень євролекту на зарубіжних теренах (Р. Гофен В. Вайсфлог, С. Шарчевич, П. Сандріні, Ж. Р. де Гроот, Р. Штольце). В Україні євролекту як феномену "нової інтернаціональної мовної сутності"

[2] присвячені розвідки О. І Чередниченка [2], Д. С. Касяненко (Гавура, Коробейнікова) [1; 3; 4].

Дослідження особливостей перекладу термінів правового євролекту є одним з найважливіших напрямів сучасного термінознавства, вважається складовою фахового перекладу і становить "цікаву перспективу для міждисциплінарних розвідок за межами лінгвістики" [5, 13]. Переклад термінів права суттєво відрізняється від перекладу термінів інших фахових сфер [6]. Важливим елементом перекладу правового євролекту є відтворення у цільовій мові (далі ЦМ) лексико-семантичних особливостей термінів зазначеної підмови.

Практичний аналіз досліджуваного корпусу термінів дозволяє стверджувати, що поповненню терміносистеми правового євролекту сприяють такі лексико-семантичні процеси: ***термінологізація*** (перехід лексичної одиниці зі стану нетерміна до стану терміна), ***транстермінологізація*** (зміна значення термінів унаслідок запозичення з інших галузей науки або техніки), ***метафоризація*** (переносне вживанні слова або виразу на основі аналогії), ***транспозиція*** (використання однієї мовної форми у функції іншої).

Найпоширенішим та найдавнішим лексико-семантичним способом термінотворення правового євролекту слугує ***метафоризація***. Під метафоризацією ми розуміємо процес розширення семантики слова в результаті перенесення ознак з одного предмета на інший на основі аналогії, схожості або порівняння [7, 231–232]. Вона є інтегральною ознакою термінології будь-якої фахової мови, проте особлива інтенсивність її виявлення притаманна молодим фаховим галузям, терміносистема яких переживає етап становлення. Позитивну ознаку метафоризації пов'язують з асоціативним сприйняттям фахового поняття, що полегшує розуміння нової інформації. Метафоризація застосовується у творенні як повних термінологічних одиниць, так і скорочень, котрі використовуються у правовому євролекті для позначення назв проектів, програм, різних рівнів зустрічей, організацій, інституцій тощо. Так, для номінацій програм і проектів, які реалізуються за підтримки ЄС, найчастіше використовують імена *міфологічних істот та прізвища видатних осіб* [4, 60], наприклад: *програми сприяння культурі:* Ariane ("Аріад-

на"), Raphael ("Рафаель") та ін.; *освітні програми*: Leonardo da Vinci ("Леонардо да Вінчі") та ін.; *інформаційні мережі Європейської Спільноти*: Galileo ("Галілей") та ін.; *вузькогалузеві програми*: Programm DAPHNE (Програма "Дафна") тощо.

У деяких наукових джерелах для позначення процесу переходу власних назв до розряду термінів використовують поняття транспозиція. Ми відносимо цей спосіб поповнення терміносистем до термінологізації, у процесі якої до термінів правового євролекту надходять: 1. загальновживані лексичні одиниці рідної мови; 2. антропоніми, топоніми, гідроніми як компоненти позначень конференцій, програм, зустрічей, різних заходів тощо, наприклад: *"Gymnich"-Treffen (Зустріч у замку "Гюмніх"), Kopenhagener Kriterien ("Копенгагенські критерії");* 3. скорочення, наприклад, ініціальні: *COSAC (Конференція комітетів зі справ Спільноти КОСАК)*; 4. номенклатурні одиниці; 5. терміни з інших терміносистем тощо.

Процес юридичного перекладу складається з кількох етапів, серед яких особливу проблему становить пошук *термінологічних відповідників*, що репрезентують різні національні правові системи, проте покликані сприяти і фаховій комунікації, і *трансферу нових понять*. При цьому проблема перекладу термінів правового євролекту виникає через невідповідність термінологічних одиниць вихідної мови (далі ВМ) і ЦМ та *відсутність системних відповідників*, що спричинено як *мовними* (відмінності мовних картин світу, своєрідність кожної мови, розбіжності мовних норм тощо), так і *позамовними факторами* (різний рівень розвитку задіяних фахових галузей і, як наслідок, відповідних фахових мов).

Фахівці пропонують розв'язувати проблему добору відповідників за допомогою певних ***способів*** та ***прийомів перекладу***, основу яких становлять ***"підстановки"*** та ***"трансформації"***. Проблему перекладу безеквівалентної лексики вирішують за допомогою таких ***способів перекладу*** безеквівалентної лексики: *транскодоване запозичення* (транслітерація / транскрипція), *калькування* (дослівний переклад), *наближений* (аналоговий) та *описовий* (пояснювальний) переклад. Кожен із зазначених способів перекладу має свої переваги і недоліки, проте у перекладі

юридичних термінів правового євролекту перекладач повинен надавати перевагу питомим відповідникам з міжмовно-гармонізованими значеннями й утримуватися від використання невмотивованих запозичень.

Транскодоване запозичення застосовується переважно для перекладу термінів-інтернаціоналізмів, неологізмів, деяких термінів-скорочень та метафоричних термінів, а також термінів-акронімів і термінів з компонентами антропонімами, топонімами, які в рамках пропонованого дослідження представлені здебільшого складними інтрагалузевими та міжгалузевими термінами європейського права, загальнонауковими й технічними термінами і позначають установи, інституції, реалії ЄС тощо, наприклад: *f.* ***Komitologie*** (нім.) – *comitologie* (англ.) – ***комітологія*** (укр.); ***FIDE*** (англ., нім., фр.) – ***ФІДЕ*** (укр.); ***GATT*** (нім.) – ***ГАТТ*** (укр.); ***acquis Schengen*** (фр.) – ***Шенґенський договір*** (укр.); *Vereinbarungen von* ***Arusha*** (нім.) – ***Arusha*** *agreements* (англ.) – ***Аруські*** *угоди* (укр.) та ін [1, 138–144].

Лексико-семантичні особливості термінів правового євролекту відтворюють у ЦМ також шляхом ***калькування*** (дослівний або буквальний переклад), особливість якого полягає в тому, що складові частини лексичної одиниці ВМ замінюють їхніми словниковими відповідниками в ЦМ, наприклад: *n. Grünbuch* – зелена книга, *das sekundäre Unionsrecht* – вторинне право ЄС, *m. Binnenmarkt* – внутрішній ринок тощо.

Калькування правничих термінів може бути *повним* або *частковим*, часто супроводжується елементами транскрипції або транслітерації, поєднується з формально-структурними перетвореннями ("трансформаціями"), які визначаються нормами ЦМ (часткове калькування: *Innenpolitik f.* – внутрішня політика, *Regierungskonferenz f.* – урядова конференція; повне калькування: *Amtsblatt n.* – Офіційний вісник, *Ausschuss der Ständigen Vertreter* (нім.) – *Комітет постійних представників* (укр.) тощо.

Результати нашого дослідження дозволяють стверджувати, що переклад термінів європейського права за допомогою калькування дуже поширений (40 %) і особливо часто застосовується у перекладі з німецької мови українською, при цьому українські тер-

міни відзначаються прозорою семантикою і вмотивованістю на відміну від термінів-кальок з англійської та французької мов.

Характерною ознакою для перекладу термінів правового євролекту є застосування ***описово-пояснювального способу***, який дозволяє за допомогою розгорнутого опису максимально точно розкрити значення вихідного поняття, пояснюючи реципієнту транслята ЦМ безеквівалентні терміни, реалії та іншу культурно-специфічну юридичну лексику, наприклад: ***Barcelona-Prozess – Барселонський процес*** *(політика партнерства ЄС з середземноморськими країнами)*; ***Agenda 2000 – Порядок денний 2000*** *(Програма дій щодо подальшого розвитку ЄС, розширення та реформування спільних політик у галузі сільського господарства, регіональної політики та політики довкілля на період з 2000 до 2006 року)* [1, 146–147] тощо.

Такий спосіб передачі безеквівалентної лексики є найбільш інформативним, проте фактично є не перекладом, а поясненням перекладача. Відтворення безеквівалентних термінів шляхом пояснення є найкращим способом заповнення термінологічних лакун, проте через громіздкість він використовується переважно лише за першого згадування правничого терміна-реалії ВМ, яка, з метою мовної економії та відповідно до вимог до термінів, потім перекладається калькуванням або запозиченням. Наприклад термін ***approximation of labs*** (англ.) – ***Angleichung der Rechtsvorschriften*** (нім.) – *зближення законодавств* (укр.) → калька з німецької мови, проте поширеним серед українських правників сьогодні є також транскодоване запозичення з англійської мови – *апроксимація* (*процес скасування небажаних відмінностей у національних нормативно-правових актах з метою наближення законодавства держави-кандидата до норм європейського права, що становить важливу передумову для вступу в ЄС і створення спільного ринку тощо*) → описово-пояснювальний переклад [1, 148–149].

Те ж саме стосується й інших новотворів правового євролекту, зокрема, перекладу термінів-реалій метафоричного характеру, наприклад, термін ***Europe à la carte***, запозичений в терміносистему європейського права з французької ресторанної мови та культури (від французького терміна ***à la carte*** – можливість відвідува-

ча ресторану замовляти страви на вибір, не прив'язуючись до меню ресторану), в контексті ЄС означає право держав-кандидатів на вступ до ЄС обирати напрями інтеграції за власним розсудом. Очевидно, що метафоричний термін правового євролекту *Europe à la carte – Європа "на вибір"* потребує паралельно з калькованим перекладом пояснення – "модель європейської інтеграції, за якою держави самі обирають, чи брати участь у певній конкретній інтеграційній ініціативі, чи ні" [8, 25].

Описово-пояснювальний переклад притаманний також для перекладу номенклатурних одиниць: "***eEurope"*** *– заходи ЄС, закріплені Ліссабонською стратегією, в якій Європейський Союз задекларував прагнення створити найкращі у світі умови для інформаційного суспільства* [9].

Результати пропонованого дослідження доводять, що для адекватного відтворення метафоричних термінів правового євролекту характерний описово-пояснювальний спосіб перекладу, який за певних умов супроводжується або транслітерованим запозиченням, або калькуванням. Детальне вивчення вимог до комбінованого застосування зазначених способів перекладу термінів правового євролекту офіційними та регіональними мовами ЄС визначає *перспективи подальших студій* зазначеної проблематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Касяненко Д.С.* Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: 10.02.16 / Касяненко Дар'я Сергіївна; КНУ ім. Т. Шевченка. – К., 2011.

2. *Чередниченко О.І.* Євролект і проблеми його перекладу / О. І. Чередниченко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К., 2012. – Вип. 41, ч. 2.

3. *Гавура Д.* Проблема багатомовності в ЄС з точки зору перекладу, адаптації та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України / Д. Гавура // Мовні і концептуальні картини світу : зб. Наук. пр. – Вип. 23, ч. 1. – К., 2007.

4. *Коробейнікова Д.* Мова ЄС – євролект чи переклад? / Д. Коробейнікова // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – Вип. 31. – К. 2010.

5. *Arntz R*. Sprachvergleich, Rechtsvergleich und Übersetzen im Sprachenpaar Spanisch-Deutsch / R. Arntz // Übersetzen und Dolmetschen: Modelle, Methoden, Technologie [Hrsg. K. Schubert]. – Tübingen, 2003. – Bd. 1.

6. *Шаблій О.А.* Переклад юридичних текстів (на матеріалі правничих термінологічних систем ФРН та України) / О.А. Шаблій. – К. 2008.

7. *Ахманова О.С.* Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 2-е изд.. – М., 1969.

8. *Словник-довідник* Європейського Союзу. – К., 2001.

9. *Glossary to European integration* and the institutions and activities of the EU [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation _summaries /glossary.

Стаття надійшла до редакції 18.10.12

Д. Касяненко, канд. филол. наук, ассистент
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

Лексико-семантические процессы в терминологии правового евролекта и их передача в переводе

Статья посвящена исследованию лексико-семантических особенностей образования терминов правового евролекта, а также специфики их перевода разными целевыми языками.

Ключевые слова: *правовой евролект, перевод юридических терминов евролекта, перевод юридических текстов ЕС.*

D. Kasianenko, PhD in Philology, assistant prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Lexical-semantic processes in the terminology of legal eurolekt and their transfer in the translation

This article is aimed to explore the peculiarity of lexical-semantic formation of legal eurolekt terminology and specific of legal eurolekt terms translation to different target languages.

Key words: *legal eurolekt, translation of legal eurolekt terms, EU legal texts translation.*

УДК 81'255.2:82-193.3=133.1

Т. Качановська, канд. філол. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СОЛЯРНО-МІСЯЧНІ ОБРАЗИ В СОНЕТАХ Ш. БОДЛЕРА ТА ЇХНІХ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Розглянуто специфіку функціонування домінант семантичних полів 'сонця' та 'місяця' в сонетах Ш. Бодлера та проаналізовано трансформації, яких вони зазнають при перекладі.

Ключові слова: *поетичний переклад, сонет, назви небесних тіл, образ сонця, образ місяця.*